

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/o-ipn/nagrody-i-odznaczenia-ipn/nagroda-kustosz-pamieci-narodo/nagroda-kustosz-pamieci-narodo-23/223902,sp-Adam-Chetnik-18851967.html>
09.03.2026, 16:01

śp. Adam Chętnik (1885-1967)

17.06.2025

Adam Chętnik to wybitny badacz kurpiowszczyzny, której poświęcił całe swoje życie. Przedstawiał jej piękno jako integralną część polskiego dorobku kulturowego. Był światowej sławy etnografem, a także zasłużonym działaczem społecznym i muzealnikiem. Twierdził, że poszanowanie i możliwość pielęgnowania własnej kultury przez naród stanowi o jego istnieniu. Spod pióra Adama Chętnika wyszło kilkaset opracowań naukowych i dzieł literackich poświęconych Kurpiom i sprawom polskim. Znaczną część życia poświęcił na działalność narodową, w tym walkę o polskość Warmii i Mazur.

Na początku XX stulecia, jako młody człowiek związał się obozem narodowej demokracji i był zaangażowany na Kurpiach w nielegalny transport tzw. bibuły, czyli czasopism i broszur patriotycznych wydanych poza zasięgiem cenzury w języku polskim.

W ramach Towarzystwa Oświaty Narodowej uczestniczył w działalności zaadresowanej do młodzieży wiejskiej w guberni łomżyńskiej. Zajmował się obroną wiary katolickiej, rozwojem oświaty ludowej i walką z rusyfikacją.

W 1927 roku założył w Nowogrodzie Skansen Kurpiowski - najstarsze w Polsce muzeum na wolnym powietrzu. Budowę i rozwój skansenu finansował z rodzinnych środków. W skansenie znajdowały się trzy tysiące eksponatów. Dynamiczny rozwój placówki zakończył się w 1939 roku - już pierwszego dnia wojny Niemcy całkowicie zniszczyli ośrodek muzealny w Nowogrodzie. Eksponaty - zarówno te pozostawione na miejscu, jak i te, które udało się wywieźć - zginęły bezpowrotnie.

Adam Chętnik lata wojny spędził w Warszawie, gdzie ukrywał się i prowadził działalność konspiracyjną pod zmienionym nazwiskiem, jako Antoni Chojnowski. W tym czasie kształcił się na tajnym uniwersytecie.

Po obronie doktoratu i otrzymaniu habilitacji w 1947 roku wznowił pracę na Kurpiach. Efektem jego niestrudzonych działań było otwarcie stałego Muzeum w Łomży. Podjął również inicjatywę odbudowy zniszczonego przez Niemców Skansenu Kurpiowskiego w Nowogrodzie, który został oddziałem Muzeum.

Po przejściu na emeryturę w 1958 roku Adam Chętnik nadal był aktywny - w muzeach w Łomży i w Nowogrodzie pracował nieodpłatnie jako rzeczoznawca do spraw regionu kurpiowsko-łomżyńskiego, kontynuował także działalność literacko-naukową.

Adam Chętnik zmarł w Warszawie 29 maja 1967 roku w wieku 81 lat. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w rodzinnym Nowogrodzie.